Asiantuntijalausunto
14.5.2025
VNS 2/2025
2101/03.00.00.00/2025

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta 15.5.2025

## Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Lahden työllisyysalueelta (Lahden kaupunki) asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa julkisen talouden suunnitelmasta valiokunnan toimialaan liittyvien asioiden osalta.

Lausunto

Työllisyystilanne on heikko. Lahden työttömyysaste oli maaliskuun lopussa 15,8 %, jolloin työttömiä Lahdessa oli lähes 9000 henkilöä. Viime vuoden syksyllä alkanut työttömyyden kasvu kääntyi maaliskuussa 2025 lievään laskuun. Työvoiman kysynnässä ei vielä näy merkkejä talouden piristymisestä. Koko maan työttömyysaste oli 11,8 %. Korkea työttömyys ja vuoden vaihteessa kuntien laajentunut työttömyysturvan rahoitusvastuu lisäävät merkittävästi jo nyt kuntien talouspaineita.

Vaikeutunut työllisyystilanne on lisännyt työvoimapalvelujen kysyntää. Useilla työllisyysalueilla palvelujen hankintaan (esimerkiksi kotoutumiskoulutukseen ja valmennuspalveluihin sekä palkkatukeen- ja starttirahaan) varatut määrärahat ovat kokonaan sidottu. Tämä heikentää välityömarkkinatoimijoiden mahdollisuuksia työllistää osatyökyisiä tai pitkäaikaistyöttömiä. Työvoimapalveluiden järjestämisvastuun siirtoa valmisteltiin huomattavasti paremmassa työllisyystilanteessa, eikä rahoitusta ole muutettu vastaamaan heikentynyttä työllisyystilannetta.

Hyvinvointialueiden taloudentilanne vaikuttaa myös työttömien terveystarkastusten ja kuntouttavan työtoiminnan toteutukseen, jopa aktivointisuunnitelmien tekeminen on ajoittain vaikeutunut. Hyvinvointialueiden tulisi kehittää myös työttömille ja työelämän ulkopuolella oleville työikäisille henkilölle matalan kynnyksen terveyspalvelut.

Lahden alueen työttömistä yli 30 %:lla on joko sairaus, vika tai vamma, joka vaikeuttaa heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Heiltä saattaa puuttua hoitokontakti kokonaan perusterveydenhuoltoon ja näin ollen he eivät hakeudu harkinnanvaraisen kuntoutuspalvelujen piiriin. Hoito- ja sairaushistorian puuttuessa kuntoutustuki- ja työkyvyttömyyseläkeratkaisut eivät toteudu, vaan henkilöt ovat ”väärien” palvelujen parissa.

Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien määrä Lahdessa on korkea. Heidän realistiset työllistymismahdollisuutensa ovat heikot varsinkin nykyisessä työllisyystilanteessa. Työttömyyseläke-putki on suljettu pysyvästi ja osa ikääntyneistä pitkäaikaistyöttömistä on jäänyt työmarkkinatuen varaan. Etuutta saadakseen he ovat velvoitettuja asioimaan työvoimapalveluissa pohjoismaisen työvoimapalvelumallin mukaisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä kasvanutta palvelukysyntää. Vajaa 10 vuotta sitten toteutettiin ns. Lex Lindström eli ikääntyneille työttömille suunnattu eläketuki. Tämän kaltainen malli uudelleen toteutettuna vapauttaisi työllisyyspalvelujen asiakaspalveluresursseja sekä Kelan työmarkkinatuen ja toimeentulotuen käsittelyyn tarvittavia resursseja. Käytännössä tämä vähentäisi merkittävästi ns. näennäispalvelua. Palvelukoneiston ja koko yhteiskunnan kannalta olisi tarve päästää työkyvyttömät eläkkeelle ja rakentaa toimimat polut eläkkeeltä takaisin työelämään.

Työvoimapalveluiden järjestämisvastuu siirtyi vuoden vaiheessa kunnille. Tuolloin uudistamistyön ulkopuolelle jättiin työvoimapalvelujen sisällöllinen uudistaminen. Tämä sisällöllinen uudistustyö tulisi käynnistää mahdollisimman nopeasti. Hallituksen tavoitteena on ollut ns. normienpurku, mutta se edennyt valitettavan hitaasti. Nyt vireillä olevassa lakiesityksessä puretaan jopa sellaisia normeja, joita ei ole edes pystytty toteuttamaan käytännössä. Siitä huolimatta näiden normien purkamisesta ajatellaan syntyvän säästöjä. Julkisuudessa on ollut esillä suunnitelma, jossa lisättäisiin uusi aktiivikausia työttömille, joka lisännee paineita palvelujen tuottamisille ja synnyttää lisäkustannuksia kuntatalouteen.

Työllisyyspalvelujen uudistaminen pitäisi lähteä asiakaspalvelun ja perustehtävän lähtökohdista, eikä julkisten palvelujen tuottamista saisi yliohjata lainsäädännössä olevalla yksityiskohtaisella sääntelyllä. Kuntien tulee kyetä tuottamaan vaikuttavia ja kustannustehokkaita palveluita kuntalaisilleen. Työllisyyspalvelut ovat uusi kunnan perustehtävä. Paikallisesti tiedetään paikalliset tarpeet palvelujen tuottamiselle.

Jos lainsäädännössä päätetään uusista kuntien tehtävistä, niin valtion tulee myös rahoittaa uuden tehtävän aiheutuvat kustannukset kokonaisuudessaan pysyvästi. Työllisyyspalvelujen siirron sanottiin olevan kustannusneutraali kunnille. Näin se ei kuitenkaan ollut yksittäisen kunnan osalta.

Taisto Tuominen
työllisyysjohtaja